Dan Mircea MAZĂLU

Direcţia Judeţeană pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Naţional Alba
Alba County Direction for Culture, Cults and National Patrimony

Principalele etape în scrisul istoricului Alexandru Lapedatu

The main periods in the writing of the historian Alexandru Lapedatu

Formed in the critical school, under the influence of Dimitrie Onciul, the historian Alexandru Lapedatu, affirmed at the beginning of the XX century, proved trough his scientific activity, the Romanian historiography' spirit. Known as an specialist, trough his many studies about the national past, Lapedatu contributed as well at the born of the Transylvanian historical school, trough his didactic and organized activity developed at Cluj between first and second world wars. His presence in his town, an old cultural Transylvanian's space, was an element of unity between this new Romanian historiography center and the capital of the country.

Keywords: historiography, positivism, critical historical school, historical criticism

Institution's address: str. Regina Maria nr. 20, Alba Iulia, tel.: 0258819212, fax: 0258813119
e-mail: *contact@alba.djc.ro*

Personal e-mail: *dandealba2007@yahoo.com*

Alexandru Lapedatu a reprezentat unul din continuatorii interbelici ai şcolii critice, aparţinând unei generaţii de prestigiu, a cărei activitate, desfăşurată în slujba scrisului istoric, a fost încununată prin intrarea în cadrul Academiei Române, alături de alţi reprezentanţi de marcă ai scrisului istoric: Vasile Pârvan (1913), Constantin Giurescu (1914), Ioan Lupaş (1916), Alexandru Lapedatu (1918)[1]. Drumul acestora spre consacrare debutase la sfârşitul secolului XIX, atunci când întreaga spiritualitate, expresia cea mai importantă a societăţii româneşti, părea în criză, istoria remarcându-se ca un punct de reper posibil, doar scrisul istoric fiind capabil să ofere noi soluţii şi noi idealuri[2].

După „doi ani de încercări zadarnice" în cadrul Facultăţii de Medicină din Bucureşti, Al. Lapedatu se înscria în toamna anului 1898 la Facultatea de Litere a universităţii bucureştene, urmând cursurile Secţiei de Istorie a prestigioasei instituţii de învăţământ superior românesc. Motivele unei schimbări atât de radicale, dar şi fericite, petrecute în viaţa tânărului ardelean, erau numeroase: atracţia constantă pentru lecturile istorice, în special pentru *Istoria Transilvaniei*, scrisă de George Barițiu, activitatea politică desfăşurată în capitala României în cadrul Ligii Culturale, devenită, după

sursa:
http://www.history-cluj.ro/Istorie/Directori/Alexandru-Lapedatu.jpg

propriile amintiri, a doua sa vatră, cât şi unele probleme financiare legate de imposibilitatea achitării taxelor deosebit de mari din cadrul Facultăţii de Medicină[3].

În perioada anilor de studii (1896-1902), atât în cadrul celor de medicină, cât şi a celor de istorie, Lapedatu a atras imediat atenţia profesorilor şi colegilor săi prin calităţile sale, care îl anunţau ca un viitor istoric. Prima recunoaştere publică a meritelor sale a fost reprezentată de câştigarea concursului de studii istorice „Hillel", desfăşurat în cadru facultăţii, Lapedatu prezentând, cu această ocazie, monografia *Istoria breslelor la români*. Subiectul, inedit şi totodată dificil de abordat, a fost tratat de studentul Alexandru Lapedatu cu rigurozitate, acesta dând dovadă de o capacitate de sinteză deosebită, recunoscută public de către toţi membrii Comisiei, între care se distingea Dimitrie Onciul. Valoarea ştiinţifică a lucrării era subliniată şi prin consultarea imediată a acesteia de către economistul Virgil Madgearu, în cadrul tezei de doctorat, pe care o pregătea în Germania[4].

Principalele cercetări, realizate de către Lapedatu până la terminarea studiilor sale universitare, au cuprins diferite teme legate de istoria naţională, în special perioada modernă a acesteia, istoricul debutând cu articolul *3/15 Mai 1848*, publicat în anul 1895 în ziarul *Ecoul Moldovei* din Iaşi. Era prima sa scriere istorică, studiul fiind impregnat de discursul istoric de tip romantic, cu vizibile influenţe de ordin factologic şi metodic ale lucrării lui George Barițiu referitoare la istoria Transilvaniei[5].

Scrierile de dimensiuni reduse, din prima perioadă a studenţiei, au fost înlocuite, după anul 1900, cu studii mult mai ample, în care informaţia istorică, de multe ori având un caracter inedit, fiind obţinută în urma cercetării unor arhive, era însoţită de interpretări de valoare, surprinzătoare pentru un tânăr aflat încă în perioada studiilor universitare. Dintre aceste studii, cele mai relevante pentru concepţia şi metoda sa istorică sunt *Cele trei feţe istorice ale Unirii Românilor* şi *Câteva ide conducătoare în viaţa noastră românească*, ambele prezentate în cursul anului în cadrul Societăţii Istorice a Studenţilor din cadrul Facultăţii de Litere a Universităţii bucureştene.

În cadrul primei lucrări, Lapedatu prezenta, dovedind influenţe ale discursului de tip romantic, principalii factori istorici care puteau contribui la o posibilă unire politică a românilor: originea romană, existenţa unei culturi unitare bazate pe folosirea unei limbi comune, alături de evoluţia istorică desfăşurată de-a lungul secolelor într-un spaţiu istorico-geografic unitar. Ideile au fost preluate şi extinse în cel de-al doilea text, referitor la factorii determinanţi ai societăţii româneşti şi evoluţia acestora în decursul istoriei. Convins, încă de la începutul preocupărilor sale ştiinţifice, de rolul educativ al istoricului în societate, Lapedatu prezenta în cuvântul său introductiv principalele idealuri ale tinerei generaţii aflate la începutul secolului XX: „[…] socot, din adâncă convingere, că ele trebuie să ne preocupe, cu deosebit interes, pe noi, cei tineri mai ales, cari, dacă vom fi oameni vrednici, vom avea o bună parte de muncă la viitoarea operă de regenerare naţională, […] ele trebuie să fie nedespărţite de întreaga noastră fire şi să formeze un fel de credo, pe care să se clădească educaţia naţională a poporului nostru"[6]. Demersul făcut în acest fel de tânărul istoric, ca expresie a preocupărilor generale ale istoriografiei româneşti de la începutul secolului XX, nu a fost unul zadarnic, românii, prin studierea sistematică a propriului trecut comun, au folosit istoria la realizarea marilor proiecte politice naţionale, procesul fiind finalizat prin unirea tuturor românilor într-un singur corp politic[7].

Perioada petrecută în cadrul facultăţii, acolo unde urmase şi cursurile de Istoria filosofiei, susţinute de Titu Maiorescu, şi-a pus amprenta asupra discursului istoric de tip pozitivist, tânărul Alexandru Lapedatu publicând numeroase articole în cadrul revistei *Convorbiri literare*. Prezenţa sa printre numele unor personalităţi care publicau în periodicul condus de Ioan Bogdan demonstra, indiscutabil, calitatea studiilor sale[8].

În acest sens, Lapedatu interpreta conservatorismul poporului român drept un factor pozitiv, determinant pentru păstrarea elementelor sale tradiţionale, considerate de către istoric definitorii, în pofida numeroaselor presiuni externe, la care fusese supus în decursul istoriei: „Direct şi indirect, supus atâtor influenţe străine, cari tindeau a-l nimici şi pe teren etnic şi social şi politic şi cultural, el, poporul românesc, s-a ţinut tare, a şovăit uneori, dar n-a căzut niciodată"[9].

Prezenţa ideilor de tip junimist se făcea simţită prin respingerea influenţelor de tip apusean, care înstrăinaseră fondul clasic al culturii populare a poporului român: „Rezultatul neapărat al civilizaţiei cele nouă apusene, ce ne-o însuşiserăm, fu înstrăinarea noastră. Prin cultura şi educaţia străină, în timpurile din urmă cu caracter cosmopolit, nu mai păstrară ai noştri decât doar cei care-l aveau, sângele neamului, încolo nimic românesc! Trăiesc într-o patrie care le dă din belşug mijloace de trai, dar de al cărei trecut nu-i lega nimic şi spre viitorul căreia nu găsea de folos a lucra, căci, acolo, în Apus, învăţaseră că viitorul lor nu e legat de petecul de pământ aşezat la gurile Dunării, ci de soarta omenirii întregi, spre binele căreia numai trebuiau să lucreze. Iată scopul!"[10].

Tot în perioada studiilor universitare, Lapedatu a inaugurat o serie de cercetări istorice dedicate Evului Mediu românesc, prin care reuşea să descifreze resorturile social-politice ale perioadei medievale, lucrările sale prezentând diferite aspecte ale statelor feudale româneşti, abordând chiar şi teme inedite ale perioadei[11]. Astfel, activitatea istoriografică din timpul studenţiei era întregită cu studiile: *Martiriul lui Horea* (1900), *Marghita, doamna Negrului voevod* (1901), *Câteva*

documente privitoare la istoria catolicismului în Moldova (1902), *Vlad Vodă Călugărul* (1902), *Un agent al lui Brâncoveanu împotriva Unirii: Pater Ianoș* (1902) ș. a.

În paralel, Lapedatu a realizat numeroase recenzii dedicate unor apariții în domeniul istoriei, cele mai reprezentative fiind notele scrise cu ocazia publicării a două monografii realizate de doi mari profesori ai săi, alegerea sa demonstrând aprecierea de care se bucura în mediul universitar: Nicolae Iorga, *Istoriile Domnilor Țării Românești și* Ioan Bogdan*, Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în secolele XV și XVI*[12].

Nicolae Iorga recunoscuse talentul tânărului istoric Alexandru Lapedatu, după publicarea de către cel din urmă a studiului dedicat lui Radu cel Frumos, studentul beneficiind din partea marelui savant de o cronică favorabilă, în care acesta îi recunoștea potențialul istoriografic: „Între timp ajunsesem în legătură personală cu profesorii mei, N. Iorga, D. Onciul și I. Bogdan, la a căror școală mi-am făcut pregătirea mea istorică. Cel dintâi publicase, la apariția monografiei mele despre Radu cel Frumos, o măgulitoare notiță în *Convorbiri literare,* în care scria că lucrarea este așa de bună că nici nu se cunoaște că este a unui începător […]"[13]. Între cele două personalități ale istoriografiei românești, Nicolae Iorga și Alexandru Lapedatu, s-a realizat o legătură profesională și umană bazată pe convingerile comune, legătură care a rezistat aproape jumătate de secol. Relațiile deosebite dintre cei doi erau evocate de către Lapedatu în memoriile sale: „Legăturile acestea personale cu foștii mei profesori, începute în timpul studiilor și dezvoltate mai ales după aceea, mi-au fost, sub raport moral, al pregătirii și formării mele istorice, ca și al carierei mele ulterioare, de cel mai mare preț și folos. În primul loc, ele mi-au servit ca puternic stimulent și îndemn pentru activitatea mea științifică și în domeniul istoriei naționale, activitate pe care am început-o și am desfășurat-o paralel cu studiile mele universitare"[14].

Astfel, după modelul mentorului său, Lapedatu a acordat o mare importanță istoriei trăite, activitatea istoriografică fiind completată cu numeroase articole referitoare la evenimentele politice contemporane lui, publicate în presa reprezentativă a vremii: *Convorbiri literare, România Jună, Semănătorul* etc. În paralel, studentul Alexandru Lapedatu a întreprins o activitate politică susținută în cadrul Ligii culturale, realizând în acest fel numeroase legături cu alți transilvăneni aflați din diferite motive în capitala României. Împletirea interesului pentru studierea și reconstituirea trecutului național cu angajarea totală în problemele de interes public a omului politic cunoscător a mecanismelor istoriei, au determinat ca acțiunile sale politice să fie încununate de succes, Lapedatu fiind numit în perioada interbelică în cele mai importante funcții ale statului român[15].

După terminarea studiilor universitare, fiind deja recunoscut ca un specialist al Evului Mediu românesc și datorită aplecării sale pentru cercetarea, culegerea și publicarea izvoarelor documentare, Alexandru Lapedatu a fost angajat în cadrul Bibliotecii Academiei Române, la Secția „Manuscrise". Aici a desfășurat, între anii 1904-1908, o activitate decisivă și laborioasă pentru cariera de istoric, contribuind la editarea unor colecții de documente și continuând realizarea unor studii referitoare la istoria medievală a românilor[16].

Lapedatu a rămas în cadrul Bibliotecii Academiei Române până în anul 1908, când, la propunerea lui Nicolae Iorga, a fost ales în funcția de Secretar al Comisiunii Monumentelor Istorice, unde istoricul și-a continuat munca de cercetare, depusă de această dată pentru studierea, protejarea și conservarea patrimoniului cultural național. Astfel, având această autoritate, istoricul a editat, între anii 1908-1916, *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, instrument de maximă importanță pentru cercetarea patrimoniului istoric românesc. În paralel, Lapedatu a ocupat și funcția de director al Editurii „Steaua", înființată de Spiru Haret, o personalitate care a influențat evoluția politică și cariera științifică a tânărului istoric. În calitate de director, Alexandru Lapedatu a coordonat editarea și publicarea a 27 de monografii, în general având subiecte istorice, prezența lui Lapedatu relansând practic instituția, colecția editată de către acesta bucurându-se „ […] de o mare încredere și de o largă răspândire în straturile sociale ale poporului, prin mijlocirea preoților și învățătorilor"[17].

Atât activitatea istoriografică dar și cea depusă în domeniul promovării patrimoniului național au fost pe deplin apreciate de mediul intelectual al epocii, încununarea recunoașterii fiind reprezentată prin primirea istoricului în cadrul Academiei Române. Cu această ocazie, Nicolae Iorga, cel care propusese intrarea lui Lapedatu în cadrul prestigiosului for academic românesc, creiona admirabil portretul noului său coleg: „Acesta este un ucenic al școlilor noastre, el s-a apropiat de studiile istorice cu o iubire și o înțelegere a rostului lor național și uman, care face ca oricare din studiile sale, redactate întotdeauna într-o formă interesantă, să vibreze de o simțire care câștigă. Prin el, în Academie intră nu numai spiritul unui critic istoric, ci și un om de convingeri, de inimă și de caracter"[18].

Evoluția scrisului istoric al lui Alexandru Lapedatu din perioada 1904-1916 a fost caracterizată și prin impactul unor factori politici, datorită implicării istoricului, alături de o întreagă generație de tineri intelectuali români, în acțiuni politice susținute pentru realizarea statului național al tuturor românilor. Astfel, implicarea sa politică a influențat activitatea sa istoriografică, în special în domeniul tematicii abordate, istoricul depășind arealul unei specializări stricte, legate de istoria medievală a românilor, abordând și aspecte ale luptei pentru unitate națională,

prezente în epoca modernă, conferind, prin cercetarea trecutului, o legitimare istorică a propriilor sale acţiuni politice[19].

Dominat, sub aspect metodologic, de spiritul critic, încă prezent la începutul secolului XX, Lapedatu a consacrat istoriei secolelor XVII, XVIII şi XIX numeroase studii, multe dintre acestea oferind şi astăzi informaţii istorice importante despre legăturile politice şi religioase dintre românii din Ţara Românească şi Transilvania, Unirea religioasă cu Roma, diferite aspecte legate de mentalităţile colective ale societăţii româneşti din perioada premodernă[20].Demersul lui se înscria într-un efort colectiv desfăşurat la dimensiunile întregii istoriografii româneşti, în care trecutul naţional, interpretat în mod critic de o nouă generaţie de istorici, permitea reconsiderarea memoriei colective, determinată de noile caracteristici ale secolului XX, aflat în faţa unor schimbări radicale. Condiţia istoricului, şi în special a celui implicat politic, era astfel una determinantă, acesta având datoria de a coordona acest proces de evoluţie istorică, în care naţiunea se comporta ca o fiinţă organică, asigurând, totodată, conservarea principalele elemente definitorii ale acesteia[21].

În studiile istorice referitoare la perioada medievală, Lapedatu a acordat o importanţă deosebită domniei primului unificator politic al tuturor românilor, Mihai Viteazul, istoricul aducând o contribuţie notabilă la studierea perioadei şi personalităţii voievodului muntean: *Călătoria lui Mihai Vodă la Viena. Decembrie 1600* (1907), *Lupta de la Teleajen. 20 octomvrie 1600* (1907), *Lupta de la Argeş, 25 noiembrie 1600* (1907), *Împrejurări istorice în Ardeal pe vremea lui Mihai Viteazul. De la octombrie 1600 până la februarie 1601* (1907), *Din zilele de cădere ale lui Mihai Vodă Viteazul* (1908), *Mihai Vodă Viteazul* (1915) ş. a. Realizate în urma unor studii laborioase în arhive româneşti sau străine, studiile surprindeau numeroase aspecte, unele dintre ele inedite, ale domniei lui Mihai, în special a celor referitoare la relaţiile cu împăratul Rudolf de Habsburg şi cu nobilimea maghiară din Transilvania, raporturile politice externe fiind, în opinia lui Lapedatu, determinante pentru sfârşitul domniei voievodului muntean[22].

Spre deosebire de studiile amintite, monografia istorică *Mihai Vodă Viteazul*, scrisă în anul 1915, avea o concepţie diferită, fiind realizată în condiţiile istorice determinate de dilema societăţii româneşti aflată în faţa unor opţiuni importante pentru viitorul ei, acestea fiind legate de oportunitatea intrării României în Primul Război Mondial, în scopul realizării unităţii naţionale. De aici a rezultat şi caracterul militant al scrierii, cu un discurs de tip romantic, monografia fiind destinată popularizării figurii voievodului unificator: „Fie deci, ca aceiaşi jertfire de sine, care a călăuzit în toată acţiunea sa pe Eroul de la Călugăreni întru îndeplinirea idealului său politic, să călăuzească totdeauna pe Români, întru îndeplinirea idealului lor naţional”[23].

Aflat sub influenţa personalităţii şi a operei didactice realizate de către Spiru Haret, Al. Lapedatu a realizat în anii1909-1910 o serie de studii referitoare la începutul învăţământului românesc modern din deceniul cinci al secolului XIX. Convins de importanţa unui învăţământ instituţionalizat, ca un factor determinant în evoluţia societăţii româneşti aflată la începutul modernităţii, Lapedatu a surprins, în urma cercetării documentelor şcolare ale vremii, naşterea sistemului educaţional românesc, aflat sub influenţa ideilor reformiste de origine franceză: *Întâia reformă şcolară în Moldova 1845-1846* (1909); *Memoriu cu privire la starea şi organizarea învăţământului public în Moldova la 1864, de Theodor Stamati* (1909); *Memoriu cu privire la pricinile ce au împiedecat propăşirea învăţăturii publice şi mijloacele cele mai însuşite spre a sa îndreptare în 1845, de A. Costinescu* (1909); *Cronica lucrărilor pregătitoare pentru întâia reformă şcolară în Moldova 1844-1845* (1910). Istoricul sublinia, în acest fel, primii paşi înregistraţi de învăţământul public românesc, aflat sub influenţa ideilor secularizante, de tip apusean, introduse în Principatele dunărene în timpul ocupaţiei ruseşti din anii 1828-1830: „Astfel fu instituită întâia Comisiune pentru cercetarea învăţământului public în Moldova, şi pentru eventuala lui reformare, un deceniu numai după ce acest învăţământ fusese trecut la Stat, prin noua noua organizare pe care i-o dete Regulamentul organic”[24]. În paralel cu sublinierea importanţei operei reformatoare desfăşurată de către „referendarul şcoalelor”, postelnicul Gheorghe Asachi, însărcinat de comisiunea amintită cu realizarea unui proiect de reformă şcolară, studiul surprindea şi principalii factori care împiedecau eforturile elitelor vremii, dezvăluind aspecte ale mentalului colectiv: „Dintre aceste aspecte negative, unele s-au perpetuat afectând foarte mult învăţământul românesc: instabilitatea legislativă, lipsa manualelor şcolare, nesimţirea nevoii de a învăţa şi de a săvârşi cursul învăţăturilor, nesiguranţa profesorilor în postul lor şi însărcinarea lor cu mai multe îndatoriri”[25].

Atenţia acordată de către istoric evoluţiei şcolii româneşti şi, în special, condiţiei corpului profesoral, se datora şi memoriei tatălui său, cunoscutul profesor dr. Ioan Lapedatu, membru de prestigiu al colegiului românesc din Braşov, acesta fiind un specialist în studiul limbilor clasice, o personalitate apreciată de către mediul intelectual al românilor transilvăneni de la finele secolului XIX[26]. Prematura moarte a tatălui făcuse ca imaginea dascălului român să fie una determinantă în mentalitatea lui Lapedatu, istoricul subliniind cu fiecare ocazie influenţa formatoare a corpului profesoral asupra societăţii moderne româneşti de pe ambele părţi ale Carpaţilor[27].

În perioada în care şi-a desfăşurat activitatea în cadrul Comisiunii Monumentelor Istorice, Al.

Lapedatu a realizat, semn al deplinei sale maturizări ştiinţifice, primele studii dedicate unor personalităţi ale istoriografiei româneşti, continuate prin noi contribuţii, alcătuite după anul 1919, de când a început predarea cursului universitar referitor la Istoria istoriografiei româneşti, în cadrul Universităţii din Cluj. Astfel, Lapedatu a discutat opera şi activitatea ştiinţifică a unor istorici români, subliniind rolul lor formator asupra societăţii româneşti, fiind, în acest fel, unul din precursorii cercetării istoriografice româneşti[28].

Preocupările legate de istoria istoriografiei româneşti au debutat cu un studiu dedicat vieţii şi activităţii lui Nicolae Densuşianu, publicat în 1912, la un an după trecerea în nefiinţă acestuia; Lapedatu edita, cu această ocazie, monografia rămasă nepublicată de către Densuşeanu, având titlul *Domni glorioşi şi Căpitani celebrii ai Ţărilor Române*. Studiul fusese realizat pentru a fi prezentat de către Lapedatu în cadrul Conferinţei ştiinţifice de la Sibiu din anul 1912, desfăşurată cu prilejul adunării generale a „Astrei", scopul comunicării influenţând modul de realizare a acesteia, după cum anunţa istoricul în cuvântul introductiv: „Am ţinut să arăt aceasta pentru ca cetitorii să-şi poată explica forma generală mai liberă a expunerii şi tonul, pe alocurea mai intim, în care am căutat să înfăţişez personalitatea mult regretatului istoric, căruia i-am consacrat această scriere"[29].

Interesul acordat studiului istoriografiei româneşti, considerat un domeniu reprezentativ pentru întreaga spiritualitate românească, era secondat de preocupările sale pentru evocarea personalităţilor care au influenţat, prin acţiunile lor, diferite domenii ale societăţii româneşti, Lapedatu realizând numeroase studii dedicate elitelor, fiind convins de importanţa acestora în evoluţia istoriei naţionale[30]. În rândul acestor personalităţi, care, prin viaţa lor exemplară, deveniseră modele pentru generaţiile viitoare, era inclus şi istoricul Nicolae Densuşianu, deoarece „[…] prin ceea ce făptuise în viaţă, din momentul trecerii sale în lumea mai bună a eternităţii, el îşi căpătase dreptul la amintirea şi recunoştinţa posterităţii, care avea să-i cerceteze viaţa şi activitatea, spre a-i stabili şi rândui locul ce i se cuvine în istoria culturii române"[31]. Pe lângă aportul adus prin opera sa istorică, Lapedatu sublinia şi importanţa muncii „benedictine" a „fostului bibliotecar al Statului major al armatei", constând în culegerea şi valorificarea izvoarelor documentare ale istoriei românilor, Densuianu a contribuit la publicarea a şase volume de documente din colecţia Hurmuzachi: „Astfel, prin publicarea sistematică, printr-un corpus indigen, a tuturor documentelor externe privitoare la istoria mai veche a Românilor, documente împrăştiate şi înmormântate prin o mulţime de colecţii vechi şi noi, din care unele foarte rare, altele greu accesibile, Nicolae Densuşianu a facilitat, în cea mai largă măsură, progresul studiilor istorice"[32].

Investigaţia istoriografică dedicată lui Nicolae Densuşianu surprindea aportul istoricului la cunoaşterea răscoalei conduse de Horea, Cloşca şi Crişan, prin munca de cercetare depusă în arhive transilvănene şi ungare, acesta reuşind să recupereze numeroase documente referitoare la un moment important din istoria românilor. Istoricul identifica în studiul său creaţia omului de ştiinţă aflat la confluenţa dintre discursul de tip romantic şi spiritul critic, cel care pregătise, prin munca de cercetare a diferitelor arhive, activitatea şcolii critice[33].

Adept al pozitivismului, Al. Lapedatu se delimita de interpretările şi exagerările istorice existente în *Dacia Preistorică,* acestea fiind cauzate, în opinia sa, atât datorită firii fanteziste a lui Densuşianu cât şi lacunelor de natură filologică ale acestuia: „Neavând apoi pregătire filologică specială, spre a dezlega, pe cale lingvistică, numeroasele probleme şi cestiuni istorice ce se impuneau investigaţiilor sale, el a căzut în evidente rătăciri"[34]. În schimb, reconstrucţia bibliografică realizată de N. Densuşianu în ultimele două decenii ale secolului XIX, reprezenta, în opinia lui Al. Lapedatu, principala contribuţie a acestuia la evoluţia scrisului istoric românesc. Desemnat de Academia Română, la cererea Societăţii Istorice din Berlin, ca referentul istoric român al periodicului editat de prestigioasa instituţie de cercetare ştiinţifică germană, N. Densuşeanu realizase în cadrul publicaţiei şapte rapoarte anuale, între anii 1897 şi 1903, în care era prezentată evoluţia istoriografiei româneşti de-a lungul secolului XIX. Al. Lapedatu aprecia munca depusă de Densuşianu, în sensul reconstituiri bibliografiei istorice româneşti, rapoartele acestuia cuprinzând „ […] pe lângă un sistematic repertoriu bibliografic, aprecieri critice obiective şi judicioase, de natură a putea servi la buna orientare şi sigura informaţie a cercetătorilor"[35].

Interesul acordat de istoric pentru cercetarea ştiinţifică desfăşurată de N. Densuşianu se explică şi prin propriile sale preocupări referitoare la istoria românilor ardeleni, în momentul realizării studiului dedicat acestuia, problema Transilvaniei devenind deosebit de presantă, datorită deznaţionalizării puternice la care erau supuşi românii ardeleni. Ideea reinterpretării trecutului naţional, prin cercetarea evoluţiei scrisului istoric românesc, a constituit o preocupare constantă, reluată de către Lapedatu cu numeroase ocazii[36]. Astfel, opera realizată de N. Densuşianu era, în opinia lui Al. Lapedatu, o etapă importantă a istoriografiei româneşti, caracterul romantic al acesteia explicându-se prin militantismul perioadei, acesta fiind determinant pentru forma şi discursul specifice scrierilor autorului *Daciei Preistorice*[37].

Perioada interbelică a reprezentat etapa de maximă afirmare a istoricului, publicistului şi omului politic Alexandru Lapedatu, preocupările sale referitoare la reconstituirea trecutului naţional cunoscând acum o

diversificare a temelor abordate. După modelul unor nume de referinţă ale istoriografiei româneşti, între care îi amintim pe Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu şi Nicolae Iorga, Al. Lapedatu a confirmat necesitatea implicării istoricului în viaţa cetăţii, în acest fel, acţiunea politică fiind orientată, cu tact, pentru atingerea unor obiective de importanţă naţională[38].

După anul 1918 se deschideau şi pentru cercetarea istorică românească, datorită condiţiilor generate de Unire de la Alba Iulia, noi perspective, generatoare a unor proiecte de introspecţie a trecutului românilor din noile provincii alipite statului român. Al. Lapedatu sublinia, în acest sens, legătura dintre istorie şi politică, două constante inseparabile în evoluţia oricărei naţiuni: „Pe lângă aceasta, chestiuni nouă şi interesante mereu în istoriografia română, făcând ca trecutul nostru politic să rămână cel mai însemnat tărâm de studii spre care trebuie să se îndrepteze preocupările noastre şi ale cercetătorilor viitori. Astfel, bunăoară, […] istoria politică a ţărilor române cuprinde, în începuturile sale, baza de drept istoric a noului stat român, chiar şi pentru teritoriile sale de dincoace de munţi”[39]. Istoricul cuprindea în orizontul noii istoriografii naţionale, printr-un gest de profund profesionalism şi moralitate, şi necesitatea studierii trecutului naţionalităţilor care intraseră după 1918 în cuprinsul Regatului României, specificul cultural al acestora întregind imaginea istoriei româneşti. Astfel, istoricul chema, în expunerea sa făcută în anul 1919 la Cluj, prezentată în condiţiile secesiunii universitare a profesorilor maghiari, care refuzând prezenţa românească au înfiinţat o altă universitate în Szeged, la studierea istoriei naţionalităţilor transilvănene, contribuind, prin aceasta, la apropierea dintre ele şi români: „Ce priveşte atitudinea naţională, ţin să declar că, departe de-a vedea în aceste popoare nişte duşmani, cum am fost noi priviţi, mai mult sau mai puţin de ele, le vom considera ca menite, prin destinul lor istoric, să trăiască şi să se dezvolte, cu individualitatea lor etnică şi culturală, alături şi împreună cu noi pe acest pământ prin excelenţă românesc”[40].

Prelegerea ţinută cu ocazia lecţiei de deschidere a Universităţii din Cluj demonstrează gradul de înalt profesionalism ştiinţific la care ajunsese istoricul Al. Lapedatu în această etapă a carierei sale. Perioada anilor 1918-1940 a reprezentat una de confirmare a calităţilor sale istoriografice, articolele, studiile sau monografiile realizate acum indică un sistem elaborat de reflecţie istorică, bazat pe rigoare şi impregnat cu metoda caracteristică şcolii critice, în cadrul căreia concluziile erau emise numai după cercetarea atentă şi critică a izvoarelor istorice, interpretarea acestora nefiind afectată de afirmaţii subiective, care să denatureze adevărul istoric[41].

Noul profesor din cadrul Catedrei de Istorie veche a românilor de la Universitatea Daciei Superioare din Cluj demonstra, prin cele peste 250 de titluri realizate în această perioadă, o capacitate de muncă aproape singulară, în condiţiile în care, în acelaşi timp, a ocupat numeroase funcţii de conducere în diferita instituţii ale statului român: Academia Română, Arhivele Naţionale, Comisiunea Monumentelor Istorice, Institutul de Istorie Naţională din Cluj, Senatul României[42].

Activitatea sa istoriografică, desfăşurată în perioada interbelică, a atins, aşa cum am arătat, diferite teme ale istoriei naţionale, scrierile sale constituind un important aport, atât calitativ, cât şi cantitativ, la cunoaşterea diferitelor aspecte ale trecutului: întemeierea Ţărilor Române, prezentarea unor personalităţi voievodale, studii de istorie politică şi culturală a secolului XVIII, preocupări legate de istoria istoriografiei româneşti etc. Spre sfârşitul carierei, istoricul s-a preocupat de studierea unor diferite aspecte ale celei de a doua jumătăţi ale secolului XIX, fiind atras, mai ales, de viaţa politică a noului stat format la gurile Dunării în anul 1859 şi, în special, de rolul avut de primul domnitor al românilor, Alexandru Ioan Cuza şi de opera sa reformatoare[43].

Bibliography:

***, *The Romanian historiography encyclopedia,* Bucureşti, 1978.

Boia, Lucian, *Two centuries of national mythology,* Bucureşti, Humanitas, 1999.

Crăciun, Ioachim, Alexandru Lapedatu, *Bio-bibliographical notes*, in *Homage to Lapedatu brothers*, Bucureşti, 1936.

Iorga, Nicolae *At the welcome of Alexandru Lapedatu,* in *Neamul Românesc,* an XIII, nr. 284, din 14 octombrie 1918.

Lapedatu, Alexandru, *Chosen Writings. Articles, speeches, memories,* Cluj Napoca, Editura Dacia, 1985.

Lapedatu, Alexandru, *Some leading ideas in our Romanian life,* Arad, Tipografia *Tribuna Poporului*, 1902.

Lapedatu, Alexandru, *Mihai the Brave trip to Viena. December 1600,* in *Albina,* Bucureşti, an XI, nr. 19 din 25 noiembrie 1907.

Lapedatu, Alexandru, *The historical circumstances at the age of Mihai the Brave. From October 1600 to February 1601,* in *Albina,* Bucureşti, an XI, nr. 20 din 23 decembrie 1907.

Lapedatu, Alexandru, *Nicolae Densuşeanu's historical activity (1846-1911),* Bucureşti, Institutul de arte grafice Carol Gobl, 1912.

Lapedatu, Alexandru, *Mihai Vodă the Brave,* Bucureşti, Institutul de arte grafice „C. Sfetea”, 1915.

Lapedatu, Alexandru, *A few historical researches,* Bucureşti, Institutul de arte grafice „C. Sfetea”, 1915.

Lapedatu, Alexandru, *Miscellanea.,* Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1925.

Lapedatu, Alexandru, *The Romanian historiography*

from Transylvania, in connection with the developpement of the politic life over the Carpathians , Bucureşti, Editura Cultura Naţională, 1923.

Lapedatu, Alexandru, *New circumstances of our national historiography* ,Cluj Napoca, Editura Dacia, 1985.

Năstasă, Lucian, *Generation and change in Romanian historiography,* Cluj Napoca, Presa Universitară Clujeană.,1999.

Opriş, Ioan, *Alexandru Lapedatu in the Romanian culture,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1996.

Opriş, Ioan, *Alexandru Lapedatu in the service of the national history,* in *Tibiscum,* 1998, nr. 7.

Opriş, Ioan, *Alexandru Lapedatu and his contemporaries,* Cluj Napoca, Editura Albastră, 1997.

Sechel, Teodora, Daniela, *Alexandru Lapedatu, conception and historical metod,* in *Acta Musei Napocensis,* 1994, XXXIV, nr. 2.

Teodor, Pompiliu, *Alexandru Lapedatu, Romanian's historian,* in *The Romanian historiography of the XX-th* century*,* Oradea, Fundaţia Culturală „Cele Trei Crişuri", 1995.

Teodor, Pompiliu, *Alexandru Lapedatu historian of the historiography,* in *The Romanian historiography of the XX-th* century*,* Oradea, Fundaţia Culturală „Cele Trei Crişuri", 1995.

Zub, Alexandru, *From the critical history to criticism,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2000.

Zub, Alexandru, *The inevitable question,* in *The call of the history,* Iaşi, Junimea, 1997.

Note:

1. Alexandru Zub, *De la istoria critică la criticism,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2000 p. 190.
2. Lucian Năstasă, *Generaţia şi schimbare în istoriografia română,* Cluj Napoca, Presa Universitară Clujeană.,1999, p.31.
3. Alexandru Lapedatu, *Scrieri alese. Articole, cuvântări, amintiri, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1985,* p. 150-156.
4. *Ibidem,* p. 168.
5. *Ibidem,* p. 150.
6. Idem, *Câteva idei conducătoare din viaţa noastră românească,* Arad, Tipografia *Tribuna Poporului*, 1902, p 4.
7. Lucian Boia, *Două secole de mitologie naţională,* Bucureşti, „Humanitas", 1999, p. 36.
8. Alexandru Lapedatu, *Scrieri alese. Articole, cuvântări, amintiri,* p. 175.
9. Idem, *Câteva idei conducătoare în viaţa noastră românească,* p. 5, 6.
10. *Ibidem,* p. 8, 9.
11. Ioan Opriş, *Alexandru Lapedatu în slujba istoriei naţionale,* în *Tibiscum,* 7, 1998, p. 284, 285.
12. Ioachim Crăciun, *Alexandru Lapedatu, note biobibliografice*, Bucureşti, 1936, p. XXVI.
13. Alexandru Lapedatu, *Scrieri alese. Articole, cuvântări, amintiri,* p. 175.
14 *Ibidem,* p.177.
15. Teodora Daniela Sechel, *Alexandru Lapedatu, concepţie şi metodă istorică,* în *Acta Musei Napocensis,* XXXIV, 2, 1994, p.114.
16. Ioan Opriş, *Alexandru Lapedatu în slujba istoriei naţionale,* p. 279.
17. Ioachim Crăciun, *op. cit.,* p. XXV-XXVI.
18. Nicolae Iorga, *La primirea lui Alexandru Lapedatu,* în *Neamul Românesc,* XIII, 284, 14 oct. 1918, p. 1.
19. Teodora Daniela Sechel, *art. cit.,* p. 113, 114.
20. Pompiliu Teodor, *Alexandru Lapedatu, istoric al românilor,* în *Incursiuni în istoriografia română a secolului XX,* Oradea, Cele Trei Crişuri", 1995, p. 38, 39.
21. Alexandru Zub, *Inevitabila întrebare,* în *Chemarea istoriei,* Iaşi, „Junimea", 1997, p.34, 36.
22. Alexandru Lapedatu, *Călătoria lui Mihai Vodă la Viena. Decembrie 1600,* în *Albina,* Bucureşti, XI, 19, 25 nov. 1907, p. 266-269; Idem, *Împrejurările istorice în Ardeal pe vremea lui Mihai Vodă Viteazul. De la octombrie 1600 până la februarie 1601,* în *loc. cit.,*XI, 20, 23 dec. 1907, p. 382-386.
23. Idem, *Mihai Vodă Viteazul,* Bucureşti, Institutul de arte grafice „C. Sfetea", 1915, p 126.
24. Idem, *Cronica lucrărilor pregătitoare pentru întâia reformă şcolară în Moldova 1844-1845,* în *Un mănunchiu de cercetări istorice,* Bucureşti, Institutul de arte grafice „C. Sfetea", 1915, p. 65.
25. *Ibidem*, p. 75, 76.
26. Ioan Opriş, *Alexandru Lapedatu în cultura românească,* Bucureşti, 1996, Editura Enciclopedică, p. 11.
27. Alexandru Lapedatu, *Învăţătorii şi Biserica,* în *Miscellanee. Cuvinte comemorative, panegirice, ocazionale şi politice,* Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1925, p. 215-217.
28. Pompiliu Teodor, *Alexandru Lapedatu istoric al istoriografiei,* în *Incursiuni în istoriografia română a secolului XX*, p. 46.
29. Alexandru Lapedatu, *Activitatea istorică a lui Nicolae Densuşeanu (1846-1911),* Bucureşti, Institutul de arte grafice Carol Gobl, 1912, p. 5.
30.? **** Enciclopedia istoriografiei româneşti,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 196
31. Alexandru Lapedatu, *Activitatea istorică a lui Nicolae Densuşeanu (1846-1911),* p. 8.
32. *Ibidem,* p. 43.
33. Pompiliu Teodor, *Alexandru Lapedatu, istoric al istoriografiei,* p. 48.
34. Alexandru Lapedatu, *Activitatea istorică a lui Nicolae Densuşeanu (1846-1911),* p. 49.
35. *Ibidem,* p. 54.
36. Idem, *Istoriografia română ardeleană în legătură cu desfăşurarea vieţii politice a neamului românesc de peste Carpaţi,* Bucureşti, *Editura Cultura Naţională, 1923,* p. 7, 8.
37. Pompiliu Teodor, *Alexandru Lapedatu, istoric al istoriografiei,* p. 49.
38. Ioan Opriş, *Alexandru Lapedatu în slujba istoriei naţionale,* p. 279.
39. Alexandru Lapedatu, *Nouă împrejurări ale istoriografiei noastre naţionale,* în *Scrieri alese. Articole, cuvântări, amintiri,* p. 72, 73.
40. *Ibidem,* p. 78, 79.
41. Ioan Opriş, *Alexandru Lapedatu şi contemporanii săi,* Cluj Napoca, Editura Albastră, 1997, p. 6.
42. Ioachim Crăciun, *op. cit.,* p. XXVII.
43. Pompiliu Teodor, *Alexandru Lapedatu istoric al românilor,* p. 39.